

PARLAMENT DE DOLORS GARCÍA (PRESIDENTA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS)

Aquesta és la tercera ocasió en què l'IEP col·labora amb l'APSAT i la Direcció General de Cultura Popular de la Generalitat de Catalunya en el recorregut itinerant de l'exposició "Tota pedra fa paret. La pedra seca a Catalunya".

Des del moment que vam obtenir el vistiplau per portar-la a Vilafranca del Penedès vam voler comptar com a companys de viatge amb el VINSEUM. També volíem integrar quantes més entitats i persones millor en aquest projecte.

Avui podeu veure en aquesta sala una aportació realitzada pel Centre Excursionista del Penedès, amb un vídeo dedicat a la reconstruccions de barraques, que també podeu captar amb un lector QR del panel de l'exposició dedicat al Penedès Històric, un parèntesi, també podeu captar altres vídeos en diversos dels panels de l'exposició, pel mateix sistema.

Comptem també per altres activitats que estan ja programades o que estan pendents de superar tràmits burocràtics amb el Drac Verd de Sitges, amb el Centre d'Estudis de Subirats, amb Iñaki Ozcariz, arquitecte, amb Josep Lluís Almirall constructor... suposo que algú ja pot sospitar per on van els desitjos de tots, absolutament tots nosaltres. A veure si ho podem veure convertit en realitat.

De dèria romàntica a patrimoni de la humanitat

Arran que el novembre de 2018 la UNESCO a petició de Xipre, França, Grècia, Itàlia, Eslovènia, Espanya i Suïssa, va reconèixer la tècnica de construcció en pedra seca el món va girar els ull cap aquest patrimoni.

Anys abans, en el nostre territori, l'interès per la pedra seca semblava limitat a petits grups de persones que amb un esperit romàntic valoraven les construccions en pedra seca i que amb entusiasme van començar a reconstruir-les i a catalogar-les.

Ha estat gràcies a la seva tasca continuada i perseverant d'aquestes persones, que ha dia d'avui podem gaudir d'una gran part de construccions que d'altre manera s'haurien perdut. La seva tasca continua avui dia perquè encara no sabem tot el que tenim construït amb pedra seca.

Aquest grups de persones compromeses amb la pedra seca mereixen el nostre agraïment, el nostre reconeixement i el nostre suport. En aquest punt cal destacar molt especialment al Drac Verd de Sitges i la seva tasca pionera.

Sense la suma de totes aquestes persones generoses i entusiastes de la pedra seca avui no tindriem la gran quantitat de dades que trobem a la Wikipedra ni tampoc s'haurien conservat una gran part de barraques, pous de gel, forns, margs, carrerades, etc.

Aquesta exposició centrada en la pedra seca a Catalunya posa en evidència la gran riquesa i varietat de construccions existents. A més de poder veure l'exposició trobareu al YouTube de l'IEP una transposició de la mateixa a vídeo, amb algunes imatges complementaries. Aquest vídeo es va fer amb l'autorització de la Generalitat de Catalunya i l'APSAT en gran mesura per donar una resposta a la dificultat que la COVID creava per poder visitar l'exposició físicament.

La tècnica de construir en pedra seca al llarg del temps i de moltes cultures

Que fos declarada la tècnica de construcció de pedra en sec com a patrimoni universal de la humanitat està més que justificat. Tot i que es centra a la Mediterrània, ampliant la mirada més enllà de la riba d'aquest mar, podem trobar construccions en pedra seca ja en el neolític, aquell temps on totes les eines eren fetes de pedra, d'aquest període en trobem testimonis com ara a Irlanda on hi ha un sistema de marges en pedra seca que ha estat datat pel sistema del Carboni 14 sobre elements biològics trobats en l'extracte d'origen, amb un registre que indica que correspon al 3.800 aC, és a dir que tindrien més de 5.800 anys.

Un altre cas singular és troba a Cornualla a Anglaterra amb més de 48.000 quilòmetres de marges alguns dels quals provenen de granges prehistòriques, en un sistema de divisió del terreny que s'ha mantingut, i que és reconegut i apreciat, fins el punt que sigui condició el seu manteniment per aprovar nous desenvolupaments del terreny.

Una de les construccions en pedra en sec més impressionant per la mida de les pedres són les muralles ciclòpies de l'acròpoli de Micenes, amb la famosa porta del lleons, datada al 1350 aC. Perquè ens fem tots una idea de les mides, la porta té una amplada de més de 3 metres, que es va fent una mica més estreta tal com puja i que té una alçada de poc menys de 3 m, la pedra de llinda fa 4,5 m x 2 m x 80 cm.

Podem trobar també altres mostres d'arquitectura amb pedra seca a Belize, construccions maies, incloent edificacions al Machu Pichu realitzades amb carreus regulars encaixats sense morter, també trobarem construccions a lloc com ara Zimbabwe i fins i tot a Estats Units.

Una de les trobades recent lligades al món iber es va fer al jaciment de Les Masies de Sant Miquel on van descobrir dins el basament de terra que donava base a la muralla que envoltava la població unes "eles" fetes de pedra seca i enterrades en terra. Així ho va recollir la conferència realitzada per Josep Pou el passat any dins les XXVIII Jornades d'Estudis Penedesecs. Ara estem vivint les XXIX Jornades que duen per títol enguany "Del paisatge a la gastronomia, l'agricultura, la ramaderia i la pesca a l'àmbit de la vegueria Penedès (Penedès històric) on les nostres activitats sobre la pedra seca es troben perfectament integrades.

Molt més que pedres

Hi ha una definició a "Odyssey traveller" sobre la pedra seca que us vull llegir perquè em sembla molt significatiu per entendre molt especialment el paper dels marges i murs de pedra seca:

"Els murs de pedra seca no són simples artefactes del passat o simples estructures agrícoles. Són una part integral dels ecosistemes locals, tan important per la vida silvestre com les bardisses o els arbres. El petit forat són el refugi perfecte per insectes, els més grans per gripaus o eriçons si son a la vora del terra o pels ocells si són a la part més alta... Els murs són també el reflex de la geologia local. El servei que han donat i donen les construccions de pedra seca són d'un ampli espectre, e inclouen un reservori per a la biodiversitat".

La pedra seca present i futur

Estem vivint uns temps on la reivindicació del patrimoni material i immaterial entorn a la pedra seca ha pres força. La mirada cap a un temps on els nostres avantpassats van reordenar el territori i els espais i van canviar el paisatge per donar respostes a les seves necessitats, anhels o ambicions, ha deixat un llegat que no podem menystenir.

Però més enllà dels aspectes emocionals o de reconeixement està el fet que la pedra seca té futur i pot ser de gran utilitat en aquest món canviant on el canvi climàtic marca agenda per molt que no vulguem veure-ho.

L'IEP va tenir l'any passat i aquest any l'honor de poder participar en un projecte LIFE formant part d'aquest equip: Diputació de Barcelona (Valbuena-Ureña, E.). Universitat de Gènova (Vigo, A., Cevasco, Firpo, M., Mandarino, A.), Institut d'Estudis Penedesencs (Guillén Villar, A., Traver Vives, M., Garcia-Martínez, D.).

El Projecte Stonewallsforlife s'inicia al Parc Nacional de Cinque Terre, a Itàlia. Es tracta d'un projecte europeu finançat en el marc del programa "Life Adaptació al Canvi Climàtic" que té com a objectiu demostrar com les estructures de pedra seca, com ara els marges, es poden utilitzar eficaçment per millorar la resistència del territori al canvi climàtic. El projecte mostra els beneficis ambientals, socials i econòmics de la restauració de murs de pedra seca abandonats en dos territoris fràgils: el Parc Nacional de Cinque Terre (Itàlia) i el Parc del Garraf, gestionat per la Diputació de Barcelona (Espanya).

Després d'executar-se una primera part del projecte a Cinque Terre, atès que l'objecte del projecte és ser transferible a altres territoris de la Unió Europea, es faran estudis preparatoris per a les intervencions de replicació, tant al Parc Nacional de Cinque Terre com al Parc del Garraf, concretament a la finca de Can Grau. Es tracta d'un territori que ha patit incendis de forma recurrent al llarg del temps, i on un dels principals reptes que planteja el canvi climàtic és precisament la gestió d'aquest risc.

En una primera fase d'aquests estudis preparatoris s'han recollit dades sobre la geologia del territori i l'evolució en la composició de la vegetació, així com registres històrics d'incendis, temperatures i pluviometria per identificar quins són els principals riscos i fragilitats de la zona d'estudi. Paral·lelament, també s'ha fet un inventari i anàlisi de les estructures de pedra seca presents a la finca de Can Grau (280 hectàrees) per determinar-ne la tècnica constructiva, l'estil, el tipus de pedra emprada, l'època de construcció i abandonament, l'estat de conservació, etc. Per tal de recollir aquesta informació s'ha desenvolupat una eina de recollida de dades per a marges i murs, amb la finalitat de sistematitzar-ne l'anàlisi i d'extreure'n informació que pugui ser comparable a l'obtinguda en altres indrets emprant la mateixa eina.

Per part de l'IEP hem participat Abraham Guillén Villar i Montserrat Traver Vives en una investigació que ha rebut lloances per part dels que l'han revisat. La meua participació ha estat a nivell de les reunions internacionals amb altres institucions i entitats entorn a aquest projecte que té la vocació de continuar desenvolupant-se i incloure nous espais on posar-lo en pràctica.

Per tant, posar en valor la pedra seca no és només un acte de romanticisme, no és només un acte de reconeixement als avantpassats, ni una reclamació per protegir el patrimoni material que ens van deixar, sinó que també és un acte intel·ligent per preservar una tècnica i unes construccions que poden ser de gran utilitat en els reptes que ja estem vivint i una gran projecció de futur.

Per acabar, recordar-vos que diumenge podeu gaudir d'una ruta de la mà de pedra seca de la mà del CEP i que dimarts a les 20 hores us convidem a assistir a l'acte de presentació de la investigació realitzada per Abraham Guillén Villar, antropòleg i biòleg, per encàrrec de l'IEP sobre l'ofici de margener i la tècnica de la pedra seca, investigació que forma part del nostre Inventari del Patrimoni Cultural Immaterial del Penedès, que podeu consultar al web [immaterialpenedes](http://immaterialpenedes.com).